

Herczeg Ferenc. Fél százados tagságának alkalmával írták a Petőfi Társaság Tagjai. Bp., 1941. (Singer és Wolfner.) 257 l.

Nemrég mult ötven esztendeje, hogy a Petőfi Társaság *Herczeg Ferencet* rendes tagjává választotta. A Társaság ez alkalomból a költőnek emlékkönyvet adott át, amely teljes egészében Herczeg Ferenc emberi és írói egyéniségével foglalkozik, s így túl alkalomszerű jellegén irodalomtörténeti szempontból is jelentős. A Társaság tagjai közül *huszonnyolcan* írtak kisebb nagyobb cikkeket a nagynevű íróról. A kötetből terjedelemre, tartalomra tekintettel egyaránt kiemelkedik *Kornis Gyulának*, a Társaság elnökének hatalmas tanulmánya, melynek címe: Herczeg Ferenc. Ez a tanulmány tárgyias alapossága, beleérző esztétikai meglátása szempontjából egyaránt emelkedést mutat a nagynevű szerzőnek még *Kölcsey-* és *Petőfi* tanulmányai után is. Itt a filozófus pályájának zónitjén mutatja meg az irodalomtörténet számára a helyes utat. Ez a tanulmány Herczeg egész munkásságának teljes ismeretével rajzolja meg az író egyéniségét, korát, jellemzi novelláit, regényeit, drámáit és lélektani alapvotéssal mutatja meg, mint lett, mint lehetett a versei németzármaszású gyógyszerész fiából mai irodalmunk irányító egyénisége. E tanulmányban a nagy filozófus s a nagy költő találkoztak, a filozófus kezén vezet a költőt, s e séta emléke a magyar irodalomtörténetírásnak egyik kiváló ékessége.

A kisebb közleményeket két csoportba oszthatjuk: egyrészük a költővel átélt személyes élményeket mond el, másik részük irodalmi adalékokat nyújt a költő ismeretéhez. Az élmény-csoportba tartoznak a közlés sorrendjében: *Bodor Aladár*: Magyar diák első találkozása Herczeggel; a *Pogányok hatása* a kisdíákokra, *Bókay János*: Múzeum-utca 9; a szerző kislefű korában *Herczeg Bókayék házában* lakott, s *Bókay* egyszer besurrant a költő szobájába, *Csathó Kálmán*: No érzelelj kadét; Herczeg élete a Hűvösvölgyben, édesanyja, kedvenc állatai, egyszerű és furcsa ismerősei, *Czóbel Minka*: Mikor először hallottam nevét; hangulatos visszaemlékezés, *Gáspár Jenő*: Herczeg Ferenc, a Petőfi ház megalapítója; Herczeg szívós küzdelmeit mondja el érdekesen, míg összehozta a költségeket s megalkotta a Petőfi-házat, *Gyalui Farkas*: Herczeg Ferencről; ötvenegyéves ismeretségük, levélváltásuk története, *Harsányi Lajos*: Herczeg Ferenc Pannonhalmán; itt kezdte írni a *Pogányokat*, itt írta az *Északi fényt* s a *Szendrey Júliát*, *Harsányi Zsolt*: Herczeg-anekdóták; három pompás eset a költő életéből, *Ifj. Hegedüs Sándor*: Herczeg és az édesanyja; meleg sorok az „édes jó Lujza néniről“, *Szász Károly*: Ezernyolcszázkilencvenhárom; a költő pályakezdésének megkapó rajza, *Szitnyai Zoltán*: Találkozásom az íróval, és az emberrel; Herczeg előkelő lelkületének egy megnyilvánulása.

A másik csoportban adalékokat kapunk s rövid jellemzéseket Herczeg egész pályájához, valamint egyes műveihez. *Balla Ignác*: Herczeg Ferenc Olaszországban, *Bán Aladár*: Herczeg Ferenc északi rokonainknál, *Falu Tamás*: Herczeg Ferenc két élete, szellemes elképzelés arról, milyen emberi élete lett volna Herczegnek, ha nem lett volna író belőle, *Földi Mihály*: Herczeg a fogalom; lei-

kes magasztalás, *Gulácsy Irén*: Herczeg és az időszzerűség; Herczeg aktuális cikkeiről és revíziós alkotásairól, *Gyökössy Endre*: Bizánc és Trianon; a szerző első versei az Új Időkben és statisztika szerepe a Nemzetiben Herczeg-darabokban, *Havas István*: Herczeg Ferenc a fiatalok írója; eredeti jellemzése a költő hatásának, *Hegedűs Loránt*: Az élet kapuja; megrázó sorok, melyeket a szerző húsz éve írt Neuilly-ben, mint a békedelegáció tagja, *Jankovics Marcell*: Herczeg Ferenc és a revízió, *Lázár Béla*: Herczeg Ferenc egy remekműve; a Pro libertate beható jellemzése, *Pap Károly*: Szélgjegyzetek Herczeg Pogányok című regényéhez; nem szélgjegyzetek, hanem alapos jellemzés, *Petri Mór*: Herczeg Ferenc a Petőfi Társaság elnöki székében, a költő elnöklései s elnöki megnyitói szép idézetekkel, *Preszly Elemér*: Herczeg Ferenc és a politika; politizáló írókról, s Herczeg ilyen tartalmú műveiről, *Szathmáry István*: A Híd; a kötet egyetlen verses alkotása Herczegről, a szép strófák közé szőtt prózai fejtegetésekkel, *Szödlőssi Zsigmond*: Az igazi élmény; a szerző Herczeggel egy szerkesztőségben dolgozott. A tartalmas kötetet *Voinovich Géza* kis. tanulmánya fejezi be: Herczeg Ferenc írói útja címmel. Így az ábécé rend véletlenül által a kötet utolsó tanulmánya is példát és mintát nyújt: három lapon finom és eredeti összefoglalás Herczeg pályájáról, sokoldalúságáról, a költő kora és élete változásainak kapcsolatairól. Méltó utolsó akkordja annak a szimfóniának, melyet egy egész irodalmi társaság adott elő a legnagyobb élő magyar író tagságának félévszázados jubileumán.

R.

Nemzeti Színház 1941. Kiadja a Nemzeti Színház igazgatósága. Budapest, 1942. 430 [1] l., 72 l. képmell.

Fővárosi színházunk „ösképlete“, a Budai Magyar Theátrum, éppen most százötven éve adott ki először almanachot. Ezt a szokást a Nemzeti Színház is folytatta, a kiegyezésig a sűgők, majd egy újabb évtizeden át a nyugdíjintézet gondozásában. Végül — félezázados ezünet után — a Hevesi-korszakban megkísérelték felújítását, de két kötet kibocsátásával a tervezett sorozat megint megszakadt.

Most Németh Antal a maga igazgatásának hat évéről nyújt képet egy bőseges képanyaggal felszerelt, huszonhét nyomtatott ívre terjedő kötetben. Az első lusztrumról összefoglaló áttekintést kapunk, a hatodik évadról külön beszámolót. Mindez — legalább is nyersanyagul — gazdag és becses forrása lesz a jövő kutatómunkájának. Ez a kötetnek nagyszabású színháztudományi tanulmányával is számot fog vetni, mindenekelőtt az igazgatónak bevezető értekezésével: „Hogyan keletkezik a színházi előadás?“ Huszonnyolc napi munka mozzanatain vezet ez végig a szereposztástól a — „tapsrend“-ig (mert, íme, ilyen is van, — ki hitte volna?).

A többi öt fejtegetés az időszak egyes klasszikus bemutatóihoz fűződik, Shakespeare négy művéhez s a Peer Gynthez. Ezek közül kiemelkedik Szűcs László két dolgozata, a Szentivánéji álomról meg A viharról, telve gondolatébresztő ötlettel, jó érzéket mutatva a lényeg iránt. A másik három szerző e helyett csak lelkenzéssel kíséri végig a színpadi értelmezéseket, áment mondvá erényre, hibára egyaránt. Ezek inkább a vitatkozókedvet keltik fel bennünk, szinte valamennyi tanulmányra egy-egy — ellentanulmányt szeretnénk írni. A németországi vendégjátékok ismertetője sem takarékoskodik a görögtűzzel.

A statisztikai rész az aprólékosságig sokszempontú, ennélfogva minden érdeklődést kielégíthet. Ebben csak a színház „kérdőíveinek“ túlságosan korszerű formulái lehangolóak, sőt egyenest visszataszítók. Hogy a színház-átogató „milyen újságot olvas rendszeren“, mit szól a díszletekhez, alakításokhoz, az írói megoldáshoz, sőt a sajtóbeli kritikákhoz stb., stb.: szerintünk merőben felesleges kíváncsiszkodás. Hogy pedig melyik szerzőt s melyik magán-színházi tagot óhajtja látni e színpadon: tisztára az „illetéktelenség kultusza“. Mi're jó ez az egész „közvélemény-kutatás“? Elvégre a Nemzeti Színháznak mégsem holmi „kivánsághangversenyek“ rendezése a legfőbb feladata.

Rédey Tivadar.

Gulyás Pál: A bibliográfia kézikönyve. Bevezetés a könyvészetbe. Második kötet. A legfontosabb bibliográfiai segédkönyvek. Bp., 1942., Orsz. Széchényi Könyvtár, [4] 400 l.

E folyóirat 1942. évi első számában kifejezett reményünk valóra vált: egy év leforgásánál rövidebb idő alatt megjelent Gulyás Pál alapvető művének második és egyben befejező kötete, a bibliográfia segédkönyveinek jegyzéke. Csak a ma is jól használható bibliográfiákat repertorizálja és legfeljebb még azokat, amelyek a bibliográfia története szempontjából érdekesek. Négy főcsoportra osztja anyagát: I. A bibliográfiák bibliográfiája. II. Egyetemes bibliográfiák. III. Nemzeti bibliográfiák. IV. Szakbibliográfiák. A nemzeti bibliográfiákat a nyelvcsaládok és ezeken belül a nyelvek betűrendjében hozza. Számbelileg legtekintélyesebb a szakbibliográfiák csoportja; ennek a csoportnak felosztásánál a tudományegyetemek hagyományos tagozásához igazodott a szerző, úgy azonban, hogy az orvostudományt a természettudományok mögé helyezte. A sort a vegyesek kikerülhetetlen csoportja zárja be. Az észszerű és minden kutató számára külön magyarázat nélkül áttekinthető rendszer előnye szembeszökő. Csak kiegészítésként jegyezzük meg, hogy az időszaki sajtóval foglalkozó elméleti művek bibliográfiai mégsem kaptak helyet sem az irodalomtörténeti, sem a történelmi, sem a jogtudományi részben, de még a „vegyesek“ között sem, ahol pedig még a bélyeggyűjtés és a tűzoltás könyvészeti irodalma is megtalálható. — Egyébként a művek nemcsak szakrendben, de cím és szerző szerint is fellelhetők a mintaszerű név-, cím- és tárgymutatóban. Tegyük még hozzá, hogy Gulyás Pál minden cím után külön bekezdésben rövid tárgyi jegyzetet is fűz, amelyben a mű szerzőjére, tartalmára, használhatóságára vonatkozó észrevételeit közli, valamint azt is, hol található meg egy-egy ritkább könyvészeti mű. Ezek a jegyzetek nemcsak családástól óvják meg a kutatót, de epigrammatikus, a lényegét néhány találó szóba sűrítő, sokszor vitatkozó formájukkal a könyv előadását élénkítik, a sivár címjegyzéket olvasmányszerű szövegbe ágyazzák. Könyvtárosok, könyvészek, akik hivatásuknál fogva kénytelenek a Gulyás jegyzékében foglalt kézikönyvek nagy részével megbarátkozni, hálásak lesznek, amiért a szerző ezt a feladatot nemcsak egyszerűbbé, de élvezetessé is tette számunkra.

Dezsényi Béla.

Várdai Béla: Rab magyar tájakon. Bp., é. n. (Szent István Társulat.) 176 l.

Szerző a „hit fényénél írt emlékezések“-nek nevezi művét; „rab magyar tájak“-ról írja szívhezszólv, lélekből fakadó mondanivalóját. Írásának műfaját nehezen határozhatnók meg, van benne valami az útleírás élményszerűségéből,

s az emlékirat eseményeket megörökítő jelentőségéből. A legmegragadóbb azonban az egész könyvben az a mélységes, fájó hazaszeretet, amely a sorok közül kicsendül.

A könyv első része szatmári tájakról szól, másik, nagyobb része sáros-megyei képeket idéz az idegen megszállás alatti időkben. (1935.) Úgy adja elő, mint személyes emlékeit, emlékezéseit, érezzük, hogy szívéhez nőtt, vérévé vált a magyar mult minden egyes alakja, minden fennmaradt épület, templom, festmény, kődarab megszólal és idéz feledésbe merülő, de soha el nem felejtendő korokat. S mindez annyira egyéforrott az író lelkével, hogy úgy érezzük, nem száraz történelmi adatokat sorol föl, hanem saját lelkének gazdag tartalmát adja. Idéz sok mindent, amire még ő maga emlékszik. Földidezi nagynevű és elfelejtett írók, tudósok, tanárok, nagy családok nevét. Ősmeri híres embereknek egy-egy helyre, szép tájra vonatkozó mondásait. Művészi és művészet-történeti értékű templomok és egyéb kincsek éppen annyira ismereteseek előtte, mint a lakóházakban elrejtett kecses, kovácsolt vasrácsozatú lépcsőházak. E könyvvel kezünkben bátran végigjárhatnánk, alaposan megismerhetnénk a leírt tájakat. Ebbe a keretbe méltón illeszkednek be megfelelő helyeken az irodalomtörténeti vonatkozású emlékek is, mint például Koltón Petőfire és a Teleki-családra, Eperjesen Petőfire, Tompára, Kerényire és még sok másra vonatkozó emlékek.

Cs. Gárdonyi Klára.

Szabó T. Attila: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai.* Kolozsvár, 1942. Az EME kiadása. 64 l.

A magyar mult egyik legelőkelőbb és leggazdagabb gyűjteményének történetét hozza közelebb ez a pompás kis füzet. Illő és érdemes megismerkednünk e kiváló intézmény sorsával, hiszen számtalan irodalmi vonatkozása van. Nagy fejedelmek (Báthory, Bethlen stb.) önálló tudományteremtő erőfeszítései után, amelyek az Erdély puszta megmaradásáért folyt küzdelmek idejére esnek, a XVIII. sz. második felében jelentkeznek sűrűn tudományszervező kísérletek (Aranka, Batthyány Ignác, Döbrentei stb.). Valójában csak akkor bontakozik ki, amikor gr. Kemény János és Sámuel 1841-ben felajánlják gyűjteményeiket egy erdélyi Nemzeti Múzeum céljaira. Nyilván szász befolyásra Bécs az alapítást elgáncsolja. Így még nehezebb időkre, 1859-re, maradt a rég vajúdó gondolat tetté érlelése. Ekkor az *egyesületi* úton való megoldás lehetőségét használta fel gr. Mikó Imre. A „részvényesek“ azonban a politikai nyomás megszűntével (1867) megfogyatkoztak, s így a kolozsvári egyetem alapításakor (1872) az állam és az egyesület között kölcsönös segélynyújtásra került sor. A szépen fejlődő életet már-már veszélybe sodorta a múzeumi és akadémikus irány közt kialakult viszály. Még nehezebb idők következtek, a román megszállás évei. Szerző hideg tárgyilagossággal írt sorai mögött is élesen körvonalazódik a román „tudománypolitika“. Ezek vázolása után a jelen helyzet ismertetésére tér s méltán fejezi ki azt az óhaját, vajha erősítenék meg az EME-t, mert csak így „szolgálhatjuk... az erdélyi magyarság komoly művelődésbeli förlényének öntudatosodását...“

—ry.

Halász Előd: *Nietzsche és Ady.* Bp., 1942. Minerva könyvtár. Danubia könyvkiadó. 223 l.

Nemrégiben jelent meg *Kornis* Gyulának érdekes és mélyenszántó tanulmánya, amelyben Petőfinek Nietzsche-re való hatását világítja meg. *Halász*

Előd most Ady Endrével hozza kapcsolatba Nietzschét s ilyen módon visszafelé hajlítva az egykor magyar hatásokkal is megerősödött költői sugarakat. Módszere a párhuzamba állítás s hogy ezt következetesen keresztül vihesse, mellőzi annak a kérdésnek fölvetését, hogy mennyiben hatott a legsajátosabb német filozófus, aki egyszersmind költő is volt, a legsajátosabb magyar költőre.

Nietzschéből indul ki, megvilágítja jellemző motívumait s ezután Ady azonos vagy hasonló motívumait teszi vizsgálat tárgyává. Tanulmányának gyökerei a nietzschei filozófiából táplálkoznak, de kiterjeszkednek a német irodalom költői nagyságaira is: Goethe-re, Rilke-re, George-ra és másokra. Így mintegy német költők galériájába helyezi el a magyar Adyt s bármennyi rokon vonást fedez is fel benne amazokkal, a különbséget is megláttatja és érezteti. Analizál és szintézist is ad. Különösen az előbbiben erős: egy-egy Ady-vers bámulatosan életre kel és nagyítólencséje alatt és sajátos, új értelmezést kap. Egy motívum-csoporton belül különösen egy verset világít meg a legapróbb részletekig, ezt azután szétsugároztatja az egész problémakörre. Ezeket Az én, Az alkotás, Élet-halál, A szent kelet, A hős, A mában élni a jövőért című fejezetekben vizsgálja s ezekben találja meg a kapcsolatokat Nietzschével. Érdekes ez a párhuzambaállítás: sok új oldalról kap általa megvilágítást Ady költői műve. Mivel csak a Nietzschével összefüggésben lévő motívumokat sorakoztatja fel, teljes képet az egész Adyról nem adhat. Így például teljesen elmarad Ady szerelmi költészetének döntő problémaköre.

Ha megállapításaival nem értünk is mindenben egyet, el kell ismernünk, hogy azok alapos ismeretről és mély gondolkodásról tesznek tanúbizonyságot. Halász Előd dolgozata az értékes Ady-tanulmányok sorában foglal helyet. Úgy tudjuk, ez első önállóan megjelent munkája, annál nagyobb várakozással tekintünk további fejlődése és munkássága elé.

Szabó Richárd.

Gál István: Babits és az angol irodalom. (Debreceni Angol Dolgozatok VII.) [Kiadja a Tisza István tudományegyetem angol szemináriuma.] 140 l.

Gál István Babits „angolosságának“ vizsgálatát szolgáló könyvével új irányt adott a hazai filológiának. Ennek a módszernek a titka pedig a *sokszempontúság*. Nemcsak a „hatásokat“ elemzi — ennek elég egy fejezet — hanem a költő egészen sajátosan angol-magyar világát, e világot formáló külső környezetét, irodalmi fogadtatását feltárja előttünk. Babits angolosságának helye a magyar szellem történetében: ez munkájának voltaképeni tárgya. Valóságos kultúrmissziót teljesít ezzel, mert igazolja, hogy az angolszász művelődés értékeit nem lehet kikapcsolni a magyar szellemi életből. Módszerének leg-sajátosabb újdonsága pedig az, hogy Babits angolosságát a hozzászólások tükrében szemléli. A munka így izgalmas intellektuális olvassmányá válik, melyben a XX. század egész magyar irodalmi és tudományos világa benne lüktet. Gálnak a lelki együttrezdülés legfinomabb árnyalatai számára is érzéke van. Hogy a komoly kutatásnak ezekre az árnyalatokra is ügyet kell vetnie, azt nyomatékkal hangoztatja: „Babitsnak nemcsak lírájában, hanem prózájában is sűrű angol nyomok találhatók. Bár nem győzzük hangsúlyozni, nem is annyira egyes nyomok, mint inkább légtörő, műfaji, atmoszférikus hasonlóságok és párhuzamok.“ (51. l.) Nagyjelentőségű, hogy Babits angolosságát a végén kelet-középeurópai távlatokba állítja. És különleges filológiai, szellem-

történeti fontossága van a Függeléknek, ahol nagy akribával összeállítja a Babits könyvtár angol gyűjteményének lajstromát, valamint Babits angol fordításainak bibliográfiáját, és közli Babits fogarasi Shakespeare-előadásának, ismeretlen angol műfordításainak, fordítás-tervezeteinek szövegét.

Gál munkája most már fokozottabban kötelességévé teszi a magyar tudományoknak, hogy Babits *latinításával* is foglalkozzék. Véleményünk szerint Babits egyéniségének igazi nyitja Latin Európában rejlik. Még élete alkonyán, San-Remóban is e Latin Európa mellett tett hitet. Bármennyire jelentősek az angol hatások, Babits egészében mégis inkább franciás alkatú költő; Valéryre emlékezett. És rá kell mutatni arra, hogy a súlyos pozitívumok mellett negatívumokkal is járt az angol hatás Babitsnál. Ezt már Szabó Dezső sejtette. Az angolszász irodalmakból nemcsak a Keatsek magas spiritualitása, az Emersonok tiszta humanizmusa, hanem a Pendexterok szenzációhajhászása is megtalálta az utat Babitshoz

Mindezek ellenére sok hasznos inspirációt kapott Babits az angolszász világból. Művének 8. lapján Gál maga elé tüzi a további feladatot: ez inspirációk részletes taglalását. Kívánjuk, hogy az ott közölt témákat minél előbb feldolgozhassa, s még sok hasznos munkát alkothasson Magyarország és Közép-Európa kultúrájának feltárásában.

Angyal Endre.

Jóború Magda: Akadémiai drámai pályaművek 1857–88. Mezőlőr, 1942. (Szerző.) 62 l.

Ez a dolgozat mindenekelőtt pontatlan adataival hívja ki a rosszaló kritikát. A nyertes művek jegyzékében pl. hiába keressük az 1855-re visszamenőleg kiadott Teleki-díjat (Szigligeti Ede: *Béldi Pál*), az 1887-re még kiadott Péczely-díjat (Bartók Lajos: *Thurán Anna*); nem találunk utalást a megdícsért művekre, noha közöttük Abrányi Kornél, Berczik Árpád, Rákosi Jenő, Szász Károly, Szigligeti Ede, Váradi Antal kisebb jelentőségű, de irodalomtörténetileg mégis figyelemreméltó drámái szerepelnek; nem említi az olyan eredménytelenül pályázott darabot, mint Madách *Mózesét* vagy Reviczky *Jobábját*; hiányzik a bírálati alapelveknek (Pesti Napló, 1857. január 29.), a bíráló bizottságok összetételének, a pályázati feltételeknek, majd pedig módosításuknak (pl. Jókai indítványa 1867-ben) pontos ismertetése stb. Mindezennek a hibás módszernek következménye, hogy a szerző a teljes anyag feltárása és rendezése előtt fogott hozzá a tárggyal kapcsolatos problémák boncolásához. Ha csak összeállította volna a pályázatok pontos kataszterét s igyekezett volna a művek mögött lappangó szerzőket a lehetőséghez képest kikutatni, akkor is sokkal hasznosabb munkát végzett volna, mint így, amikor kiragadott töredékek alapján jellemzi nagy általánosságokban a pályázatokot. A dolgozat azonkívül nem érzékelteti eléggé az akadémiai pályázatok irodalom- és ízlésalakító szerepét, pedig az 50-es és 60-as években még egyegy Teleki- vagy Karácsonyi-díj odaítélése nyomában olyan kavargás támadt, mint a közelmúltban a Baumgarten-díj körül. 1857-ben pl. Marosvásárhelyről egy 50 aláírással ellátott nyilatkozat kárhoztatta Dobsa Lajos és Kövér Lajos támadását a Hölgyfutárban, s a vitába lassanként beleszólt az akkori egész magyar íróvilág. Mindezt azonban figyelemre sem méltatta Jóború Magda, ezért munkájának mindössze az az érdeme, hogy rámutatott egy még kimunkálásra váró irodalomtörténeti kérdéscsoportra.

rtr.

Ács Tivadar: *New-Buda*. Bp., 1941. (Szerző kiadása.) 322 l.

New-Budának neveztek el a szabadságharc után Amerikába vándorolt magyarok telepüket, amit Ujházy László volt sárosi főispán és komáromi kormánybiztos vezetésével alapítottak. Sorsa azért érdekli az irodalomtörténetet, mert Ujházy környezetében megfordult Kerényi Frigyes, a szerencsétlen sorsú költő. Kerényi londoni tartózkodás után az Independent vitorlásán érkezett New Yorkba és 1851. májusában már a Iowa államban fekvő New-Budán tűnik fel, a hosszú út viszontagságaitól megviselve, betegen. Nemsokára barátja hívására Clothild Grove-ba költözött, ebbe az alig néhány házból álló vadnyugati városkába, ahol egy kis versesfüzetet adott ki, Amerikában írt költeményeinek gyűjteményét. Ebből a kötetből, sajnos, példány nem ismeretes; véleményünk szerint talán, mint az emigráns-írók oly sok más alkotása, nem is jelent meg nyomtatásban, csupán kéziratos másolatokban terjedt. A költőnek itt sem kedvezett a szerencse és nyomorba jutva elhatározta, hogy régi barátjához, Ujházyhoz vándorol, aki időközben Texasba költözött. Már eljutott San Antonioig, ahová Ujházy birtoka közel esett. Pénze elfogyott, gyalog vágott az útnak a vad esőben. Útja közben tört ki rajta a téboly: egy szénégető-kemencében találták meg testét, félig szénmé égve. Zsebei versekkel voltak tölve s erről ismertek fel Ujházyék. Ez az, amit a költő rejtélyes végéről megtudhatunk és az újabban felmerült kalandos mesékkel szemben bizonyára ezt az előadást fogadhatjuk el hitelesnek, mert egyezik azzal, illetve kiegészíti azt, ami Kerényiről régebben is napvilágra került. Ács Tivadar népszerű, a nagyközönségnek szóló munkát írt, amit sajnálatosan sok sajtóhiba tarkít. A sok ismeretlen adat és nagyszámú, kiadatlan emigráns-levél közlése miatt érdemel dicséretet. K.

Monoki István: *A magyar időszaki sajtó a román uralom alatt. 1919—1940*. Bp., 1941, Orsz. Széchényi Könyvtár, XII, 266, 2 l. (Magyarországi Időszaki Sajtójának Könyvszete 7.)

A román megszállás alól felszabadult Erdély hírlapirodalmának képe a pontos adatok megvesztegethetetlen tükrében tárul elénk Monoki István páratlan szorgalommal, hosszú évek önfeláldozó gyűjtésével készített bibliográfiájának lapjain. Sajtó és irodalom szoros összefüggését az idegen uralom alá került Erdélyben már az az egy adat is meggyőzően mutatja, hogy az időszaki sajtótermékek száma évi átlagban az egész könyvsajtó termelésének 47.76%-át, tehát közel a felét tette. A magyar közönség kulturális szükségleteit szolgáló szellemi táplálékát a sanyarú viszonyok között nem annyira a könyvekből, mint inkább az időszaki sajtó termékeiből merítette. Ezt használta ki az írói gárda is, amikor élénk résztvett a lapok munkájában. Igaz, hogy e lapok jórésze tiszavirágéletű volt: összes számukból (1260) csak akkor következtek-hetünk valódi jelentőségekre, ha alapításuk évszáma, illetve fennállásuk éve szerint vesszük őket szemügyre; ezt Monoki szellemes statisztikai táblázat segítségével teszi lehetővé. A bibliográfia tömör bevezetésében találóan jellemzi Erdély sajtóviszonyait a megszállás 22 éve alatt: különösen táblázatai értékesítik a csak bibliografus számára megközelíthető adatokat. A bevezetést a közel 200 oldalas betűrendes címjegyzék követi; szakbeosztásos és földrajzi tájékoztató, valamint névmutató teszik minden szempontból használhatóvá az értékes kötetet. Nem helyeselhetjük azonban mindenben a címfelvétel módját: a szerkesztő- és nyomdaváltozásokat jobb lett volna a változás dátumával fel-

tüntetni. Néha éppen a részletekbe menő pontosság teszi a leírásokat nehezen használhatóvá. Az anyag összegyűjtéséért a magyar tudomány elismerése illeti a szerzőt. kb

Vájlok Sándor: Petőfi a tótoknál. (Egy század a magyar-tót viszonyból.) Bp., 1940. Kir. M. Egyetemi Ny. 56 l.

A szerző egy század magyar-tót viszonyát csoportosította a Petőfi-kérdés köré. Bőséges anyagot hord egybe, hogy rámutasson arra az útra, amelyen a legnagyobb magyar költő eljutott a tót írók és a tót nép közé. Petőfit a nagy tehetségek árja sodorta világszerte s így a tótság körébe is. A befogadás azonban — Vájlok munkájában rámutat erre — a nemzetpolitika síkjára vetíti az irodalomtörténeti kérdést és azzal párhuzamosan halad. A századforduló előtt a tótság Petőfi emberi és költői nagyságát tartotta a magyar Achilles-saroknak. Itt sebzi a magyarságot kíméletlenül önérzetének nyilaival. A *Štur*-mozgalom, amely irodalmi téren Štur-iskolát teremtett, egész Petőfi-ellenes nemzedéket nevel. A hangulat csak a századforduló után változik, amikor Petőfi elhagyja a tót napisajtó és a politika terét s méltó helyet kap az irodalomban. A tót Petőfi-kultuszt a nagy tót költő, *Hviezdoslav Ország Pál* fosztotta meg nemzetellenes jellegétől. Vigasztaló, hogy a nép a politikán felül állott s olvasta, szerette a magyar Petőfit.

Csorba Tibor.

Polgári iskolai tanárok élete és munkái. Összeállította: *Deák Gyula.* Bp., 1942. Az Orsz. Polgári Iskolai Tanáregyesület kiadása. 519 [1] l.

A 2702 író-tanár nevét felsoroló könyvészeti munka jó tájékoztatója a polgári iskolai szakköröknek és a tudományos kutatóknak is. Nagy érdeme szerzőjének, hogy a rendelkezésre álló rövid idő alatt is teljességre törekedett. Forrásai: az Általános magyar könyvjegyzék, Szinnyei József életrajzi lexikona, Győry Vilmosnak a polgári iskolai közlönyökről szóló ismertetései, repertóriumai, a magyar pedagógiai és irodalmi lexikonok, tanügyi folyóiratok, értesítők, s az életben lévő tanárok személyi adatait feljuttató törzslapok stb. A feldolgozás módszerében Deák Szinnyei József életrajzi lexikonát követte. A nagy szorgalommal összeállított könyv tagadhatatlanul tudományos segéd-eszköz. Sz.

Reminiczky Erzsébet: Ady hatása líránkra. Bp., 1941. Szerző. 84 l.

A szerző Ady hatását keresi a nyugatosok, a katolikus költők és a legújabbak között, Dekadencia és életjavallás kettőssége, Az „én“ egyeduralma, Lírai tárgykörök (Isten, szerelem, magyarság, szocializmus) című fejezetekben. A fejezetek élen elvi megállapításokat, vagy történeti visszaillesztést találnak. Az újabb irodalom ismerői számára a könyv nem hoz meglepetést: a *Babits*-nál, *Kosztolányi*-nál, *Juhász*-nál, *Tóth* Árpádnál talált Ady-hatás jelentéktelen, vagy erőszakolt: nem minden egyezés-hatás. Még kevesebb Erdélyi, Illyés, Szabó Lőrinc, József Attila költészetében, *Siknén* és *Mécsnén* talál még leginkább Ady ösztönzéseire. Hiánya, hogy *Győry Dezsőről*, aki pedig jelentős költő és Ady legkiemelkedőbb tanítványa, nem vesz tudomást. S. O.